

* * Τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας Χρονικόν – *Cronica Monemvasiei*, Editura Performantica, Iași, 2005, 126 p., traducere de MARIUS ALEXIANU și ROXANA CURCĂ, studiu introductiv și note explicative de ALEXANDRU MADGEARU.

Într-o nouă serie de publicații de istorie, intitulată *Bibliotheca Monumenta Perennitas*, având ca editor pe Vasile Cotiugă, este publicat intergral, pentru prima oară în limba română, unul dintre cele mai interesante, dar și mai controversate izvoare scrise bizantine din evul mediu timpuriu, cunoscut sub numele de *Cronica Monemvasiei*, document istoric cu o valoare aparte pentru cunoașterea unora din realitățile etnodemografice din anumite regiuni ale Peninsulei Balcanice (Grecia). Acest mult discutat izvor istoric bizantin a avut și are

încă o anumită importanță în ceea ce privește studierea relațiilor pe care slavii și avarii le-au avut cu populația din unele zone ale sud-estului european.

Cronica Monemvasiei, scrisă pentru a demonstra drepturile Mitropoliei de Patras din Peloponez, a iscat, prin informațiile oferite, numeroase discuții, polemici și critici între istoricii din secolul al XIX-lea și chiar de mai târziu, referitoare mai ales la relațiile dintre populațiile din această zonă a continentului european, probleme care în multe cazuri nu au fost ocolite de evidente implicații politice.

Această cronică s-a transmis prin patru manuscrise, datând din evul mediu, unul transcris probabil în secolul al XIII-lea, alte trei aparținând veacului al XVI-lea. Autorii prezentei traduceri au folosit manuscrisul păstrat la mănăstirea Iviron de la Muntele Athos (*Codex Iviron 329*) care, după cum s-a stabilit, cuprinde forma cea mai veche a textului.

Textul cronicii are trei părți. Prima se referă la invaziile avarilor în Peninsula Balcanică, relatându-se despre solia avarilor la Constantinopol, deplasarea acestor migratori din Caucaz la Dunăre, unde vor ataca orașul Sirmium, Thracia și Macedonia, tratativele de pace cu Bizanțul, precum și noile invazii ale avarilor în regiunea Dunării și în Thracia. În partea a doua cronică relatează despre cucerirea Greciei de către avari și alungarea locuitorilor din Peloponez, aceștia refugiindu-se în Italia și în unele insule. O parte din populația din zona Lacedemoniei întemeiază cetatea Monemvasia, mulți alți locuitori căutându-și refugiu în zone mai ferite; avarii ocupă Peloponezul pe care îl stăpânesc vreme de 218 ani. În a treia parte, cronică narează despre eliberarea Peloponezului de către împăratul bizantin Nikephor I, partea estică a peninsulei fiind depopulată de slavi, care sunt învinși și în restul regiunii menționate. Împăratul bizantin reface Patrasul și Lacedemonia, repopulând zona cu urmașii celor refugiați și coloniști aduși din Asia Mică. Patrasul este înălțat la rangul de Mitropolie, iar slavii rămași în zonă sunt creștinați.

Evenimentele descrise în cronică sunt limitate în principal la perioada secolelor VI–IX informațiile fiind preluate din izvoare scrise cunoscute (*Theophilact Simocatta*, *Theophanes Confessor*, poate și *Menander Protector*), din unele surse inedite sau chiar orale.

Așa cum se subliniază în documentatul studiu introductiv, datorat lui Alexandru Madgearu, istoricul

cercetărilor referitoare la această interesantă cronică bizantină arată preocupările deosebite ale numeroșilor specialiști în domeniu, discuțiile aprinse purtate în jurul ei, cu formulări, concluzii sau critici privind originea, cronologia sau semnificația ei istorică. În același cadru, în studiul amintit, pentru a facilita cititorului o mai bună cunoaștere a realităților din vremea respectivă sunt prezentate informații utile despre cetatea Monemvasiei și orașul Patras. Deosebit de bine-venite, în studiul introductiv, sunt și datele referitoare la migrațiile avaro-slave, care au avut loc în Peloponez în cursul secolelor VI–VIII, trecându-se în revistă multiplele încercări ale specialiștilor de a corobora informațiile transmise de izvoarele scrise privitoare la invaziile menționate (mai ales a acelora slave), cu cele oferite de cercetările arheologice întreprinse în ultima jumătate de secol. Întrucât informațiile izvoarelor scrise referitoare la invaziile și instalarea slavilor la sudul Dunării sunt în multe cazuri lapidare și ambigui, cercetările arheologice întreprinse au încercat să stabilească perioada când se poate vorbi cu adevărat despre o colonizare efectivă a acestor migratori în regiunile menționate și în special în zonele Peloponezului.

Cercetările arheologice întreprinse în unele obiective din Grecia, ca cele de la Argos, Corinth, Isthimia, Thessalonica, Stobi, Olimpia și din alte părți arată clar că multe din orașele și satele bizantine au avut de suferit destul de mult de pe urma invaziilor avaro-slave. Cu toate acestea, marea majoritate a localităților nu au fost distruse, locuirea continuând în condiții mai modeste și în perioada secolelor VII–VIII, ceea ce dovedește că regiunile respective nu au fost depopulate de migrațiile care au avut loc.

Pentru a dovedi existența permanentă a slavilor în regiunile grecești, unii specialiști au apelat la o serie de descoperiri arheologice, precum ceramica lucrată cu mâna, anumite tipuri de fibule digitate sau unele categorii de aplici zoomorfe. Analiza atentă a acestor descoperiri, atribuite uneori cu prea mare ușurință slavilor sau avarilor, a arătat însă că, în realitate, ele nu pot fi puse numai pe seama acestor migratori. Este în parte cunoscut că ceramica lucrată cu mâna, prezentând forme simple și în principal fără ornamente, este destul de comună în Europa, pe spații geografice largi, fiind atestată și în medii culturale care nu au avut niciodată contacte cu slavii, ca de exemplu în Franța, Elveția, Anglia sau Suedia. Tipurile de fibule pe care unii arheologi le-au considerat în exclusivitate creații slave sunt în mod cert produse de atelierele meșteșugărești ale imperiului din zona balcanică sau de centrele goto-bizantine din Crimeea, fiind atestate, în deosebi, în morminte de înhumare (rit pe care slavii nu l-au folosit în perioada secolelor VI–VIII), sau în așezări romano-bizantine. Unele din aceste tipuri de fibule au putut fi preluate și de către unii nomazi (anți, cutriguri, alani) și vehiculate în zonele în care au pătruns. Aceeași rețineră trebuie

exprimată și în ceea ce privește unele aplicații zoomorfe, multe atestate și în medii culturale neslave, obiecte care pot fi puse de asemenea pe seama unor grupuri de nomazi (huni, alani, avari).

Prin urmare, problema instalării slavilor în Peninsula Balcanică, indiferent de zonă, nu poate fi elucidată pe baza descoperirilor arheologice menționate și cu atât mai puțin doar pe temeiul știrilor transmise de izvoarele scrise medievale timpurii. În același context o anumită prudență trebuie avută în vedere și în cazul descoperirilor atribuite avarilor, deoarece în realitate sunt și ele produse ale atelierelor meșteșugărești din imperiu, în multe cazuri fiind utilizate și de populația bizantină. Pătrunderea slavilor la sudul Dunării și ulterior instalarea lor definitivă în unele regiuni a avut, desigur, pe lângă scopuri de ordin militar și unele rațiuni de natură economică, despre o colonizare efectivă a acestei populații aici putându-se vorbi de abia din cursul secolului al VII-lea.

În ceea ce privește datarea *Cronicii Monemvasiei* s-au purtat numeroase discuții, opinându-se că textul ar fi fost redactat, cu adăugiri în timp, în perioada circumscrisă anului 900, deci destul de târziu față de unele din evenimentele pe care le narează.

Așa cum s-a mai arătat în literatura de specialitate, *Cronica Monemvasiei* a fost invocată de unii istorici și filologi pentru a demonstra că în cursul secolelor VI–IX, Grecia ar fi fost în întregime slavizată, aducându-se astfel în discuție problema etnogenezei grecilor medievali. Această ipoteză, formulată pentru prima oară în secolul al XIX-lea, de J. Ph. Fallmerayer, pe baza izvorului menționat, deși era menită să înlăture exagerările filoeleniste din epocă, a oferit indirect și sprijin ideilor panslaviste. Ulterior, în secolul al XX-lea unii istorici au reluat parțial teoria amintită, dar au fost combătuți cu suficiente argumente fiind astfel respinși de marea

majoritate a specialiștilor. După cum s-a demonstrat, stadiul de cultură (al bizantinilor superior) și de religie, situația social-economică diferită a celor două populații, nu putea face posibilă asimilarea grecilor de către slavi în cursul secolelor VII–VIII. Dimpotrivă, acceptarea treptată a civilizației bizantine superioare de către slavii stabiliți definitiv în Grecia și Macedonia, ca și creștinarea lor au fost factorii principali ai procesului de asimilare a slavilor de către localnici.

Analiza critică, efectuată în ultimile decenii, privitoare la realitățile social-economice, etno-culturale, militare și politice, transmise de izvoarele scrise ale secolelor VI–IX coroborată cu rezultatele oferite de investigațiile arheologice a oferit specialiștilor o imagine nouă față de trecut, în bună parte diferențiată de concluziile istoriografiei din secolele XIX–XX. Între acestea se înscrie și *Cronica Monemvasiei* care, așa cum s-a subliniat și în studiul introductiv și în notele explicative datorate lui Alexandru Madgearu, trebuie privită cu unele rezerve. Cu toate acestea, așa cum s-a subliniat, publicarea și în limba română a acestui interesant izvor bizantin este, desigur, bine-venită pentru toți cei care se interesează de perioada marilor migrații din mileniul I d. Hr.

Remarcând încă o dată acuratețea traducerii textului (publicat paralel în limbile greacă și română) efectuată de către Marius Alexianu și Roxana Curcă, ca și competentul studiu introductiv, credem că publicarea *Cronicii Monemvasiei* aduce un plus de informații interesante îmbogățind considerabil zestrea datelor necesare cunoașterii unei perioade istorice complexe și în unele aspecte, mai ales de ordin demografic și social-economic, încă puțin cunoscut.

DAN GH. TEODOR